

Н. В. ШАХМАН

**ПРОБЛЕМА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ
У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ**

Виявлені законодавчі прогалини у сфері проведення експертизи у справах про адміністративні правопорушення, запропоновані доповнення до законодавства України з метою їх усунення.

© ШАХМАН Наталія Володимирівна – кандидат медичних наук, доцент, начальник кафедри криміналістики Херсонського юридичного інституту Харківського національного університету внутрішніх справ

Ключові слова: експертиза, адміністративно-правовий статус, адміністративне правопорушення.

Выявлены законодательные пробелы в сфере проведения экспертизы по делам об административных правонарушениях, сформулированы дополнения к законодательству Украины с целью их устранения.

Ключевые слова: экспертиза, административно-правовой статус, административное правонарушение.

On the methodological grounds of the administrative law, criminality, normative-legal courses legislative lakes are espoused in the sear of exportations in the administrative offenses and supplements to the legislation of Ukraine are formulate to eliminate them.

Key words: expertise, administrative – legal status, administrative offence.

Останнім часом відзначається зростання ролі експерта у провадженні по справах про адміністративні правопорушення. Наприклад, при вирішенні питання про адміністративну відповідальність за дрібне хуліганство можливе, а часом і необхідне залучення експерта для вирішення питання про осудність порушника, залучення як експертів-фахівців зоологів або орнітологів доцільно при розгляді справ про умисне знищення тварин, занесених до Червоної книги. Необхідна участь як експертів фахівців у галузі метрології, товарознавства та технології провадження у справах про адміністративні проступки в галузі стандартизації, якості продукції, метрології, торгівлі тощо.

Питанням дослідження проблем експертизи в справах про адміністративні правопорушення займалися вітчизняні та зарубіжні вчені Б. Габричидзе, С. Додін, В. Драганов, С. Ківалов, В. Настюк, А. Ноздрачев, В. Прокопенко, В. Шкарупа та ін. Оскільки в КУпАП законодавець детально не врегулював статус експерта, то в науковій літературі його права та обов'язки при проведенні та оприлюдненні експертиз у справах про адміністративні правопорушення висвітлені на доктринальному рівні. При цьому джерельні прогалини усуваються за допомогою аналогії кримінального закону. Таким чином, проблема проведення експертизи у справах про адміністративні правопорушення потребує подальших досліджень.

У найбільш загальному розумінні експертиза – це дослідження й вирішення за допомогою спеціалістів будь-яких питань, що вимагають знань у науці, техніці, мистецтві й професійній майстерності. Спеціальні знання й досвід спеціалісти і експерти застосовують у разі виникнення необхідності у спеціальних знаннях в окремих галузях науки, техніки, мистецтва, релігії тощо при провадженні у справах про адміністративні правопорушення. На підставі ст. 273 КУпАП експерт призначається органом (посадовою особою), в провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення, у разі, коли виникає потреба в спеціальних знаннях. Експерт зобов'язаний з'явитися на виклик органу (посадової особи) і дати об'єктивний висновок у поставлених перед ним питаннях¹.

Нормативними актами, що врегульовують питання призначення експертиз, є, крім Закону України від 25 лютого 1994 р. N 4038-ХІІ «Про судову експертизу»², низка актів підзаконного характеру: Наказ Міністерства юстиції України від 9 червня 2008 р. № 1163/5 «Про кваліфікаційні класи судових експертів»³; Наказ Міністра юстиції України «Про затвердження Положення про Державний реєстр атестованих судових експертів державних і підприємницьких структур та громадян» від 15 квітня 1997 р. № 149/7⁴; Наказ Міністерства юстиції України «Про за-

твердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів» від 9 серпня 2005 р. № 86/5⁵; Наказ Міністерства юстиції України від 24 грудня 2003 р. № 170/5 «Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах»⁶; Наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень»⁷.

У Положенні про експертно-кваліфікаційні комісії і атестацію судових експертів визначено, що для присвоєння (підтвердження) кваліфікації судового експерта та кваліфікаційного класу фахівців державних спеціалізованих установ особи повинні мати вищу освіту не нижче освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст», пройти відповідну підготовку в галузі судової експертизи, знати чинне законодавство України та інші нормативні акти, які регулюють порядок призначення і проведення судових експертиз.

Відповідно до Закону України від 25 лютого 1994 р. N 4038-XII «Про судову експертизу» судовий експерт зобов'язаний: 1) провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок; 2) на вимогу органу дізнання, слідчого, прокурора, судді, суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку; 3) заявляти самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав, які виключають його участь у справі. Інші обов'язки судового експерта передбачаються процесуальним законодавством. При цьому судовий експерт незалежно від виду судочинства судовий експерт має право: 1) ознайомлюватися з матеріалами справи, що стосуються предмета судової експертизи, і подавати клопотання про надання додаткових матеріалів; 2) вказувати у висновку експерта на виявлені в ході проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання; 3) з дозволу особи або органу, які призначили судову експертизу, бути присутнім під час проведення слідчих чи судових дій і заявляти клопотання, що стосуються предмета судової експертизи; 4) подавати скарги на дії особи, у провадженні якої перебуває справа, якщо ці дії порушують права судового експерта; 5) одержувати винагороду за проведення судової експертизи, якщо її виконання не є службовим завданням; 6) проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законом. Інші права судового експерта можуть передбачаються процесуальним законодавством.

Нині чільне місце серед інших доказів у справах про адміністративні правопорушення службових осіб посідають висновки експерта. Так, відповідно до ст. 51 Закону України «Про нотаріат»⁸ нотаріуси або інші посадові особи, що здійснюють нотаріальні дії, у разі, якщо істинність поданого документа викликає сумніви, мають право затримати його і направити на експертизу. Забезпечуючи громадянам захист їх економічних інтересів як споживачів, законодавець у ст. 18 Закону України «Про захист прав споживачів»⁹ передбачив можливість проведення незалежної експертизи та випробування продукції. Відповідно до ст. 22 Водного кодексу України¹⁰ для забезпечення економічної безпеки при розміщенні, проектуванні та будівництві об'єктів, пов'язаних з використанням вод, здійснюється екологічна експертиза. Висновки екологічної експертизи враховуються і при розміщенні господарських об'єктів, які можуть впливати на стан тваринного світу.

В адміністративному процесі порядок проведення експертиз закріплений лише стосовно екологічної експертизи. Окремі аспекти призначення і проведення експертизи закріплені також у п. 19 Інструкції про порядок здійснення нотаріальних дій нотаріусами України. Питання ж відшкодування витрат та виплати винагороди експертам регулюється Інструкцією про порядок і розміри відшкодування витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним науково-дослідним установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів¹¹.

Серед доказів у справах про адміністративні правопорушення, посідають висновки експерта. Але, незважаючи на велике значення цього джерела доказування, окремі питання проведення експертизи недостатньо врегульовані чинним законодавством. У зв'язку з наявністю недоліків у адміністративному законодавстві України експерти змушені керуватися положеннями, які закріплені в КПК України, за аналогією закону. Згідно із ст. 273 КУпАП експерт має право знайомитися з матеріалами справи, що стосуються предмета експертизи, заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів, необхідних для дачі висновку; з дозволу органу (посадової особи), в провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення, ставити особі, яка притягається до відповідальності, потерпілому, свідкам запитання, що стосуються предмета експертизи; бути присутнім при розгляді справи. Таким чином, експертом у справах про адміністративні правопорушення визнається особа, що призначається органом (посадовою особою), в провадженні якої перебуває справа про адміністративне правопорушення, у разі коли для встановлення істини за цією справою виникає потреба у спеціальних знаннях.

До суб'єктів, які можуть здійснювати повноваження щодо виконання функцій експерта у справах про адміністративні правопорушення, належать: науково-дослідні та інші установи судових експертиз Міністерства юстиції України і Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України. Судово-експертна діяльність може здійснюватися на підприємницьких закладах на підставі спеціального дозволу (ліцензії), а також громадянами за розовими договорами. Ліцензія видається в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Фахівці державних спеціалізованих установ і відомчих служб, що проводять судові експертизи, повинні мати вищу освіту, пройти відповідну підготовку та атестацію як судові експерти певної спеціальності. Згідно із ст. 9 Закону України «Про судову експертизу» атестація судових експертів з числа працівників підприємницьких структур та громадян проводиться Міністерством юстиції України або Міністерством охорони здоров'я України відповідно до їх функцій. Органи дізнання, попереднього слідства і суди зобов'язані доручати проведення судових експертиз переважно фахівцям, внесеним до цього Реєстру.

Слід зазначити, що з усіх видів криміналістичних експертиз в адміністративному процесі може виникнути необхідність у проведенні балістичної, трасологічної експертиз та експертизи документів. Отже, за аналогією можна припустити, що при проведенні вказаних видів експертиз можна використовувати положення Закону України «Про судову експертизу». До того ж, якщо справа знаходиться у провадженні суду, то зазначені вище положення щодо врегулювання про-

ведення експертиз а адміністративному процесі поширюються і на ці випадки. Але яким чином повинен врегульовуватися порядок здійснення експертиз в адміністративному праві, якщо за своїми формальними ознаками вони не відповідають вищевказаним вимогам, або якщо справа знаходиться у провадженні суду, але попередній збір матеріалів здійснює інший орган (наприклад справи про корупцію)? Проведення експертиз у такому випадку не підпадає під дію закону Закону України «Про судову експертизу», що, безумовно, негативно впливає на якість її проведення, а також безпідставно обтяжує суд (суддів) необхідністю призначення додаткових заходів щодо її проведення.

Отже, останнім часом відзначається зростання ролі експерта й у провадженні по справах про адміністративні правопорушення, наприклад: для вирішення питання про осудність порушника; залучення як експертів-фахівців зоологів або орнітологів при розгляді справ про умисне знищення тварин; експертів фахівців у галузі метрології, товарознавства та технології провадження по справах про адміністративні проступки в галузі стандартизації, якості продукції, метрології, торгівлі тощо.

На підставі ст. 273 КУпАП експерт призначається органом (посадовою особою), в провадженні якого перебуває справа про адміністративне правопорушення, у разі коли виникає потреба в спеціальних знаннях. Експерт зобов'язаний з'явитися на виклик органу (посадової особи) і дати об'єктивний висновок у поставлених перед ним питаннях.

Серед доказів у справах про адміністративні правопорушення, посідають висновки експерта, Але, незважаючи на велике значення цього джерела доказування, окремі питання проведення експертизи недостатньо урегульовані чинним законодавством. У зв'язку з наявністю недоліків в адміністративному законодавстві України експерти змушені керуватися положеннями, які закріплені в КПК України, за аналогією закону.

Необхідно врегулювати зазначену невідповідність шляхом внесення доповнення до ст. 1 Закон України від 25 лютого 1994 р. N 4038-ХІІ «Про судову експертизу».

У КУпАП України та в Законі України Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ «Про судову експертизу» питання проведення експертиз в у справах про адміністративні правопорушення не закріплені законодавчо, що потребує виправлення, зважаючи на шкідливість адміністративних правопорушень. Це необхідно врегулювати шляхом внесення доповнення до ст. 1 Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ «Про судову експертизу» та викласти її у редакції «Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства, справ про адміністративні правопорушення».

1. *Кодекс* України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х : за станом на 1 січня 2009 р. // Відомості Верховної Ради УРСР України. – 1984, додаток до № 51. – Ст. 1122. 2. *Закон* України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ «Про судову експертизу»: за станом на 1 листопада 2009 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994, – № 28. – ст. 232. 3. *Наказ* Міністерства юстиції України від 9 червня 2008 р. № 1163/5 «Про кваліфікаційні класи судових експертів» [zarejestrowano в Міністерстві юстиції України 10 липня 2008 р. за № 627/15318] // Офіційний вісник України. – 2008. – № 52. – С.157. – ст. 1747. 4. *Наказ* Міністра юстиції України від 15 квітня 1997 р.

№ 149/7 «Про затвердження Положення про Державний реєстр атестованих судових експертів державних і підприємницьких структур та громадян» // Офіційний вісник України. – 1997. – № 19. – ст. 185. **5.** *Наказ* Міністерства юстиції України від 9 серпня 2005 р. № 86/5 «Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів» Офіційний вісник України. – 2005. – № 33. – ст. 150. **6.** *Наказ* Міністерства юстиції України від 24 грудня 2003 р. № 170/5 «Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах»: [zareєстровано в Міністерстві юстиції України 24 грудня 2003 р. за № 1209/8530] // Офіційний вісник України. – 2003 р. – № 52. – Т. 2. – С. 570. – ст. 2853. **7.** *Наказ* Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» [zareєстровано в Міністерстві юстиції України 3 листопада 1998 р. за № 705/3145] // Офіційний вісник України. – 1998. – № 46. – Ст. 172. **8.** *Закон* України від 2 вересня 1993 р. № 3425-XII «Про нотаріат»: за стоном на на 1 листопада 2009 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – ст. 383. **9.** *Закон* України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII «Про захист прав споживачів»: за станом на 1 листопада 2009 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – ст. 379. **10.** *Водний кодекс* України від 6 липня 1995 № 213: станом на 1 листопада 2009 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – ст. 189. **11.** *Карпенко Г.Л.* Експертиза в митній справі: організаційно-правовий аспект. – Одеса., 2007. – С. 10.